

ภาษาบาลี ๑ คำ คติธรรมประจำสัปดาห์

“วตฺถุ — รูปอันเป็นที่เกิดของจิต”

คำว่า วตฺถุ อ่านตามภาษาบาลีว่า วัด - ถุ มีหลายความหมายขึ้นอยู่กับว่าในแต่ละที่นั้น จะมุ่งหมายถึงความหมายอะไร เช่น หมายถึง สิ่งของ, ที่ตั้ง, เรื่องราว, ที่เกิดของจิต ในที่นี้ ขอเสนอในความหมายว่า ที่เกิดของจิต เพราะในภุมมิกขันธ์ ๕ (รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ) จิตจะต้องเกิดที่รูป อันเป็นวัตถุรูป ๖ รูป ตามควรแก่จิตประเภทนั้นๆ ข้อความใน สัมโมหวิโนทนี อรรถกถาพระอภิธรรมปิฎก วิภังคปกรณ์ แสดงไว้ว่า

“ในพระบาลีนี้ วิญญาณ ๕ มีจักขุวิญญาณเป็นต้น มีจักขุสัททวตฺถุเป็นต้น เป็นที่อาศัยเกิดที่เดียว, มโนวิญญาณมีหทยวตฺถุเป็นที่อาศัยเกิดบ้าง ไม่มีหทยวตฺถุเป็นที่อาศัยเกิดบ้าง วิญญาณทั้งหมดเป็นวิญญาณเป็นไปในภุมมิก ๔ (กามาวจรภูมิ รูปาวจรภูมิ อรูปาวจรภูมิ โลกุตตรภูมิ)”

ชีวิตของแต่ละคนในชาติ[ปัจจุบัน]เริ่มที่ปฏิสนธิจิต ขณะที่จิตเกิดมีเจตสิกเกิดร่วมด้วย เพราะจิตกับเจตสิกไม่แยกจากกัน จิตอาศัยเจตสิกปรุงแต่ง เจตสิกก็อาศัยจิตเกิดขึ้น เกิดพร้อมกัน ในขณะนั้น โดยเป็นผลของกรรม นี่คือชาติ คือการเกิดขึ้นของจิตซึ่งเป็นผลของกรรมที่ได้ทำแล้ว จะเห็นแรงกำลังของเจตนาที่ทำการกรรมว่า เมื่อจากโลกหนึ่งไปแล้ว กรรมพาไปหรือเป็นปัจจัยให้เกิดได้จากโลกนี้ไปถึงสวรรค์ชั้นดุสิตก็ได้ ไปถึงอเวจีนรกก็ได้ เพราะกำลังของกรรมที่ได้กระทำแล้วพร้อมที่จะให้ผล กรรมนั้นจึงสามารถที่จะทำให้วิบากจิต คือ ผลของกรรมนั้นเกิดขึ้นแล้วแต่จะเป็นภพไหน ในขณะแรกที่เกิดต้องมีจิต เจตสิก แล้วทำไมถึงมีรูปมาจนถึงวันนี้ได้ ถ้าไม่มีรูปที่เกิดพร้อมกับปฏิสนธิจิต ซึ่งจะเป็นปัจจัยให้รูปนั้นเกิดสืบต่อพร้อมกับปฏิสนธิจิต จนกระทั่งเป็นแต่ละบุคคลในขณะนี้ นี่เป็นข้อที่นำมาพิจารณา

เพราะฉะนั้นก็พึงพิจารณาว่า เจตนาที่กระทำกรรมนั้นเป็นปัจจัยที่จะให้จิต เจตสิก และรูปเกิดขึ้น ในภพหนึ่ง ขึ้นอยู่กับว่ากรรมนั้นจะเป็นกรรมอะไร ถ้าเป็นกรรมที่ถึงความสงบของจิตเป็นฌานชั้นต่างๆ ย่อมไม่ทำให้เกิดในโลกนี้แน่นอน ฌานจิตที่เกิดถึงความสงบในระดับขั้นที่ไม่ติดข้อง ในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะได้ ก็ต้องอาศัยปัญญาระดับหนึ่งซึ่งเมื่อให้ผลก็จะทำให้เกิดในพรหมโลก กล่าวได้ว่าทุกคนที่เกิดในโลกนี้เป็นผลของกุศลกรรมหนึ่ง เป็นผลของทานก็ได้ เป็นผลของศีลก็ได้ เป็นผลของการฟังพระธรรมก็ได้ (ขณะที่เข้าใจพระธรรม เป็นกุศลกรรมที่ประกอบด้วยปัญญา) แต่ขณะที่เกิดนั้นไม่ได้มีเฉพาะจิตกับเจตสิก แต่มีรูปเกิดด้วย แต่เป็นรูปที่เกิดจากกรรมเป็นสมุฏฐาน เพราะฉะนั้นต้องมีรูปอื่นๆ หลังจากที่เติบโตมา กว่าจะมาถึงจักขุสัทท

(ตา) โสตปสาทะ (หู) เป็นต้น เพราะว่าเรารู้ได้ว่าในภพภูมิมนุษย์ยังไม่มีรูปครบในขณะที่เกิดครั้งแรก นี่เป็นความละเอียด, แม้จิตขณะแรก ยังต้องเกิดที่รูปที่กรรมเป็นปัจจัยให้เกิด รูปที่เป็นที่เกิดของจิต ในขณะปฏิสนธิเรียกว่า **หทยรูป** และบางครั้งก็ใช้คำว่า **หทยวัตถุ** คำว่า“วัตถุ”ในที่นี้หมายถึง **เฉพาะรูปที่เป็นที่เกิดของจิต** เช่น ถ้ากล่าวว่ จักขวัตถุ ก็หมายถึงรูปที่เป็นที่เกิดของจักขุวิญญาณ (จิตเห็น) หรืออาจกล่าวว่ แม้ขณะนี้หรือขณะนอนหลับก็มีจักขุปสาทะ แต่ไม่เป็นที่เกิดของจักขุ-วิญญาณ เพราะว่าจิตเห็นไม่ได้เกิด แต่ขณะใดที่จิตเห็นเกิด ก็เกิดที่จักขุปสาทรูป และขณะที่ เป็นที่เกิดของจิตเห็น ก็เรียกว่าจักขุวัตถุ

เพราะฉะนั้น รูปอันเป็นที่เกิดของจิต มี ๖ รูป คือ จักขุวัตถุ เป็นที่เกิดของจิตเห็น (กุศลวิบาก ๑ อกุศลวิบาก ๑) โสตวัตถุเป็นที่เกิดของจิตได้ยิน (กุศลวิบาก ๑ อกุศลวิบาก ๑) ชานวัตถุเป็นที่เกิดของจิตได้กลิ่น (กุศลวิบาก ๑ อกุศลวิบาก ๑) ชิวหาวัตถุเป็นที่เกิดของจิตลิ้มรส (กุศลวิบาก ๑ อกุศลวิบาก ๑) ถ้าขณะนี้ร้อนหรือแข็ง เย็นหรือร้อน ดึงหรือไหวกำลังปรากฏเกิดขึ้นตามเหตุปัจจัย กายวิญญาณ ก็เกิดที่กายปสาทะซึ่งขณะนั้นเป็นกายวัตถุ กรรมทำให้กายปสาทะเกิดซึ่มซาบอยู่ทั่วตัว กายวัตถุจึง เป็นที่เกิดของกายวิญญาณ (กุศลวิบาก ๑ อกุศลวิบาก ๑) รวมเรียกจิต ๑๐ ดวงนี้ว่า ทวิปัญจวิญญาณ (จิต ๕ คุณ ๒ อันเป็นกุศลวิบากและอกุศลวิบาก) จิตอื่นๆ นอกจากนี้เกิดที่หทยวัตถุ เพราะฉะนั้น ในภูมิที่มีขั้น ๕ จิตจะเกิดนอกรูปไม่ได้ตั้งแต่ครั้งแรกที่เกิด และขณะต่อๆ ไป จิตก็ต้องเกิดที่ รูปหนึ่งรูปใดใน ๖ รูป ในขณะนี้ก็ไม่ลืมนว่ ในภูมิที่มีขั้น ๕ จิตทุกขณะต้องเกิดที่รูปหนึ่งในบรรดา ๖ รูป ไม่ใช่รูปอื่นที่นอกจาก ๖ รูปนี้ เมื่อเข้าใจอย่างนี้ก็พิจารณาได้ว่า โลภมูลจิตเกิดที่ไหน? เกิดที่หทยวัตถุ โทสมูลจิตเกิดที่ไหน? เกิดที่หทยวัตถุ โมหมูลจิตเกิดที่ไหน? เกิดที่หทยวัตถุ กุศลจิตเกิดที่ไหน? เกิดที่หทยวัตถุ ไม่เปลี่ยนแปลงเป็นอื่น

ทั้งหมดที่ประมวลมาก็เพื่อให้เห็นตามความเป็นจริงว่า ธรรมเป็นธรรมไม่อยู่ในอำนาจ บังคับบัญชาของใคร เกิดแล้วดับจนลงให้เห็นว่าไม่ดับ จึงทำให้เข้าใจผิดว่าเที่ยงทำให้ เข้าใจผิดว่าไม่ดับ กว่าสัญญาที่เป็นอตตสัญญา (ความจำว่าเป็นตัวตนหรือสิ่งหนึ่งสิ่งใด) ที่สะสม มาอย่างเนิ่นนานจะค่อยๆ คลายไปที่ละเล็กทีละน้อย ก็ต้องอาศัยปัญญา ความเข้าใจจาก ขั้นการฟัง จนกระทั่งสามารถรู้สิ่งที่กำลังปรากฏ จนกระทั่งสามารถประจักษ์แจ้งในทุกคำที่ ทรงแสดงว่าทั้งหมดที่เป็นवासัจจะนั้น เพื่อความเข้าใจถูกในสิ่งที่มีจริงตามความเป็นจริงว่า เป็นธรรม ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน.

[ชมรมบ้านธัมมะ มศพ. : www.dhammadhomefellowship.com, โทร. ๐๘๕- ๖๒๑๗๑๐๖]